

бутунлай йўқ қилишни таъминлайдиган яхши натижаларга эришилиши мумкин.

Барглarning пайдо бўлиши (апрель ойи) пайтида зараркундаларга қарши курашиш учун фосфорорганик препаратлар қўлланилгани маъқул. Касалликларнинг олдини олиш учун эса, мисни ўз ичига олган фунгицидлардан фойдаланиш лозим

Кейинги ишловлар анжирнинг тўлиқ барглаши (май) ва «ёз мевасининг пайдо бўлиши» (июнь) фазаларида бир хил препаратлар билан амалга оширилади.

Шундай қилиб, пестицидларни тўғри ва ўз вақтида қўллаш билан мавсумда тўртта (баъзи йилларда - бешта) ишлов анжирни асосий зараркундалар ва касалликлардан тўлиқ ҳимоя қилиши мумкин.

АДАБИЁТЛАР:

1. Alonso-Zarazaga, M. A., Barrios, H., Borovec, R., Bouchard, P., Caldara, R., Colonnelli, E., Gültekin, L., Hlaváč, P., Korotyaev, B., Lyal, H. C. C., Machado, A., Meregalli, M., Pierotti, H., Ren, L., Sánchez-Ruiz, M., Sforzi, A., Silfverberg, H., Skuhrovec, J., Trýzna, M., Velázquez de Castro, A. J., & Yunakov, N. N. (2017). Cooperative catalogue of Palaearctic Coleoptera Curculionoidea. Monografías electrónicas SEA, 8
2. Hypoborus ficus Erichson, 1836 in GBIF Secretariat (2021). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset Retrieved from: <https://doi.org/10.15468/39omei>
3. Данилевский А.С., Кузнецов В.И., Фалькович М.И. Листовёртки (Lepidoptera, Tortricidae) горных районов Южного Казахстана //Тр. инст. зоол. ТХVIII. Алма-Ата: Изд. АНКазССР, 1962.—С. 11–65.
4. Яхонтов В.В Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги зараркундалари. Тошкент, 1962. Б. 492.
5. Хўжаев Ш.Т. Энтомология Қишлоқ хўжалик экинларини ҳимоя қилиш ва Агротоксикология асослари. —Тошкент, 2009. Б. 383-396.
6. <https://www.stophimiy.ru/articles/120931>
7. <https://www.slibrary.uz/ru/article/view?id=19111>

УЎТ: 632; 632.7; 632.938.21; 633.51; 633.51.511

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИ ШАРОИТИДА ЎЗА АГРОБИОЦЕНОЗИДА ТРИПСНИНГ РИВОЖЛАНИШ ДИНАМИКАСИ

Сатторов Асқар Бўтаёрович,

Ўсимликлар карантини ва ҳимояси илмий-тадқиқот институти Сурхондарё минтақавий филиали
катта илмий ходими, биология фанлари номзоди.

Аннотация. Мақолада Сурхондарё вилояти шароитида ғўзанинг чинбарг, шоналаш, гуллаш, қўсақлаш-пишиш ва ҳосилни йиғиштириш давларида трипснинг ривожланиш динамикаси, барглarning зарарланиш даражаси ва битта баргдаги зараркундалар зичлигидаги ўзгаришларни ўрганиш бўйича олиб борилган дастлабки тадқиқотлар натижаси ёритилган.

Калим сўзлар: Зараркундалар, динамика, зичлик, фаза, ривожланиш, агробиоценоз.

Аннотация. В статье описаны результаты предварительных исследований, проведенных по изучению динамики развития трипсов, степени поражения листьев и изменения плотности вредителей на одном листе в условиях Сурхондарьинской области в период появления первый настоящих листьев, бутонизация, цветение, созревание коробочек и сбор хлопка.

Ключевые слова: Вредитель, динамика, плотность, фазы, развитие, агробиоценоз.

Annotation. The article describes the results of the preliminary research conducted on studying the development dynamics of thrips, the degree of damage to leaves and changes in the density of pests on one leaf in the conditions of Surkhondaryia region during the period of ginning, carding, flowering, boll-ripening and harvesting of cotton.

Key words: Pest, dynamics, density, phase, development, agrobiocenosis.

Кириш. Илмий адабиётлардан маълумки тамаки трипси зараркундалари асосан ниҳоллик даврида ғўзанинг ёш барглари ва ўсув нуқталарига кучли зарар бериб, ўсимликнинг меъёрда ривожланишига салбий таъсир кўрсатади. Зарарланиш натижасида барглarning остки томони ўзига хос равишда кумушсимон ялтираб қолади (Хўжаев, Сулаймонов, 2019).

Охириги йилларда (2017-йилдан бошлаб) вилоятда етиштирилаётган ғўза экин ривожланишининг сўнги давридан бошлаб трипснинг зичлиги ва зарар белгиларининг ошиши кузатила бошлади.

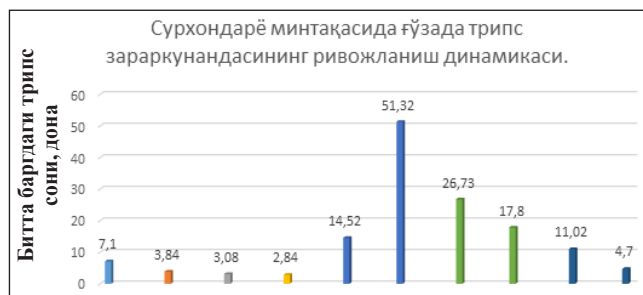
Ушбу ҳолат сабаб минтақа шароитида ғўза агробиоценозида трипс зараркундаларининг тарқалиши ва зичлигини ўрганиш бўйича тизимли илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш зарурияти вужудга келди. Юқоридагиларни инобатга олиб илмий-кузатув ишлари олиб борилди.

Тадқиқот материаллари ва услуби. Трипс зараркундаларининг тарқалиши ва зичлигини ғўзанинг чинбарг, шоналаш, гуллаш фазаси бошланиши ва тўлиқ гуллаш фазаларида 5 та намунанинг ҳар биридан 10 тадан жами 50 та ўсимлик ва ундаги барча барглarning зарарланиши ва битта баргдаги

сонини ўрганиш усулида амалга оширилди.

Қўсаклаш-пишиш, тўлиқ пишиш ва ҳосил пишиш даврида эса ҳар бир ўзгармас намуналардан 10 тадан жами 50 та ўсимлик алоҳида белгилаб олиниб улардаги барглarning зарарланиши ва битта баргдаги трипс сони ўрганиб борилди. Тадқиқот ишлари Сурхондарё вилояти Ангор туманида жойлашган ўсимликлар карантини ва ҳимояси илмий-тадқиқот институтининг Сурхондарё минтақавий филиали тажриба даласида экилган ғўзанинг ўрта толали “Бешқахрамон” навида олиб борилди.

Таҳлил ва натижалар. Трипснинг тарқалиши ва зичлиги ғўзанинг ривожланиш фазалари бўйича таҳлил қилиб борилди. Олинган натижалар диаграмма кўришида ифодаланди.

Таҳлиллар асосида трипс зараркунандаси ғўза униб чиққан давридаёқ аниқланиб ғўзанинг чинбарг фазасига келиб бир туп ўсимликдаги барча ёш барглар зарарланганлиги ва унинг зичлиги битта баргда ўртача 7,1 донани ташкил этганлиги қайд этилди. Ғўзанинг шоналаш фазаси давридан барглarning трипс билан зарарланиши ва зичлигининг камайиши кузатила бошлади. Ушбу даврда бир туп ўсимликдаги барглarning зарарланиш даражаси 61,6 % ни ва битта баргдаги ўртача трипс сони 3,84 донани,

ғўзанинг гуллаш фазаси бошланиш даврида барглarning трипс билан зарарланиш даражаси 44,0 % ва бир донa баргдаги ўртача трипс сони 3,08 донани ва қийғос (50 %) гулга кирган даврда эса битта ўсимликдаги зарарланган барглар сони 15,25 % ни ва бир донa баргдаги ўртача трипс сони вегетация давридаги энг кам натижани, яъни 2,84 донани ташкил этди.

Ғўзанинг тўлиқ гуллаш ва қўсаклаш даврининг дастлабки кунларидан барглarning остки қисмида кумушранг ялтираш ва буралиб мажмағил кўриниш белгилари, бир туп ўсимликдаги барглarning зарарланиш (45,07%) даражаси ва трипс зичлигида кўпайиш кузатила бошлади. Битта баргдаги ўртача трипс сони 14,52 донани ташкил этди. Энг юқори кўрсаткич қўсаклаш – пишиш даврида яъни август ойининг иккинчи ўн кунлигидан бошланиб учинчи ўн кунлиги охиригача давом этди. Бунда трипс зараркунандаси билан бир туп ўсимликдаги барча барглар тўлиқ зарарланганлиги ва битта баргдаги зичлиги ғўзанинг вегетация давридаги энг юқори кўрсаткични, яъни ўртача 51,32 донани ташкил қилди.

Трипс зараркунандасининг зичлигида пасайиш жараёни ғўзанинг тўлиқ пишиш даври (1-10 сентябрь) дан кузатила бошлади. Ушбу даврда ҳар бир туп ўсимликдаги барча барглар зарарланган бўлсада, битта баргдаги ўртача трипс сони сезиларли миқдорда камайиб ўртача 26,75 донани, сентябр ойининг иккинчи ўн кунлигидан бошлаб 17,8 донани, ҳосил йиғиштиришнинг охириларига (1-20 октябрь) келиб 11,02 донани ва нихоят октябрь ойининг охириларида ўртача 4,7 донани ташкил этди.

Хулоса. Сурхондарё вилояти шароитида ғўзанинг ривожланиш фазаларида трипс зараркунандаси зичлигидаги ўзгаришларни ўрганиш уларга қарши илмий асосланган кураш усуллари белгиланган меъёрларда ва муддатларда қўллашда амалий аҳамиятга эга бўлиши мумкин.

АДАБИЁТЛАР:

1. Хўжаев Ш.Т., О.А.Сулаймонов Умумий ва қишлоқ хўжалик энтомологияси ҳамда уйғунлашган ҳимоя қилиш тизимининг асослари. Тошкент, 2019. Б. 74-75.
2. Муҳаммадалиев Ш.С., Сулаймонов Б.А., Рашидов М.И. Экинлар зарарли организмлари ривожланиши ва тарқалишининг башорати. Тошкент, 2002. Б. 73

УОЎТ: 632:632.7

ENKARZIYA (*ENCARSIA FORMOSA* GAH.) PARAZITINING OQQANOT ZARARKUNANDASIGA QARSHI SAMARADORLIGI

Po'latov Otamurod Aslamovich, katta o'qituvchi,
Boltaboyeva Muxsina Faxriddin qizi, talaba,
Samarqand Agroiinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti.

Annotatsiya. Maqolada enkarsiya parazitini biolaboratoriya sharoitida ko'paytirish hamda qishloq xo'jalik ekinlarining ashaddiy zararkunandasi bo'lgan oqqanotga qarshi qo'llashning samaradorligi to'g'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Organik qishloq xo'jalik mahsuloti, parazit, entomofag, hasharotlarning rivojlanish stadiyasi, yashovchanlik, zararkunanda, samaradorlik, biotsenoz, populyatsiya, imago, pupariy va bosqichli ko'paytirish.

Annotation. The article provides information on the breeding of the encarsia parasite in biolaboratory conditions and the effectiveness of its use against whitefly, which is a serious pest of agricultural crops.

Key words: Organic agricultural produce, parasite, entomophagus, developmental stages of insects, viability of insects, pest, productivity, biocenosis, population, imago, puparia and stage reproduction.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi vazirligining tashabbusi bilan "Organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish to'g'risida"gi qonun loyihasi e'lon qilingan bo'lib,

unda o'simliklarni zararkunandalar, begona o'tlar va o'simlik kasalliklaridan himoya qilishda biologik usuldan foydalanish belgilab qo'yilgan.